

تبیین نظری عوامل مؤثر بر مشارکت جوامع روستایی در دفاع ملی با تأکید بر تجارب دفاع مقدس (مطالعه موردی: روستاهای مرزی شمالغرب ایران) امیرحسین الهامی، محسن رستمی، افشین یگانه^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۱/۱۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۲۸

چکیده:

پژوهش حاضر با هدف تبیین عوامل مؤثر بر مشارکت جوامع روستایی مرزی شمالغرب کشور در دفاع ملی، با تأکید بر تجارب دفاع مقدس، انجام شده است. روش تحقیق از نوع توصیفی-تحلیلی با رویکرد کمی و میدانی می‌باشد. جامعه آماری شامل خانوارهای ساکن در ۱۲۴ روستای مرزی استان‌های آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی و اردبیل است که با نمونه‌گیری تصادفی ساده و بر اساس فرمول کوکران، ۳۷۷ خانوار انتخاب شدند. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه محقق‌ساخته گردآوری و تحلیل شدند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار Smart PLS و تکنیک مدل‌سازی معادلات ساختاری بهره گرفته شد. شاخص‌های جغرافیایی، اقتصادی-معیشتی، مدیریتی-سیاسی و اجتماعی-فرهنگی به عنوان عوامل مؤثر بررسی شدند. نتایج نشان دادند که ابعاد جغرافیایی، اقتصادی-معیشتی و مدیریتی-سیاسی بیشترین تأثیر مثبت و معنادار را بر مشارکت جوامع روستایی در دفاع ملی دارند؛ در حالی که بعد اجتماعی-فرهنگی رابطه ضعیف‌تر و در برخی موارد منفی با مشارکت نشان داد. شاخص جغرافیایی با بالاترین ضریب اثر مسیر، نقش مهمی در حساس‌سازی و تقویت انگیزه مشارکت دفاعی روستاییان داشت. همچنین شاخص اقتصادی-معیشتی با توجه به ارتباط مستقیم مشارکت و حفظ معیشت و امنیت اقتصادی، نقش کلیدی در انگیزش افراد ایفا کرد. بر اساس این یافته‌ها، تقویت زیرساخت‌ها و سیاست‌های اقتصادی و مدیریتی همراه با بازنگری در ابعاد فرهنگی-اجتماعی می‌تواند زمینه‌ساز مشارکت پایدار در دفاع ملی باشد. این نتایج برای سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان توسعه مناطق مرزی اهمیت راهبردی دارد و می‌تواند به ارتقاء تاب‌آوری و دفاع مردمی در این مناطق کمک کند.

واژگان اصلی: مشارکت روستاییان، دفاع ملی، دفاع مقدس، مناطق مرزی، شمالغرب ایران، معادلات ساختاری.

۱. دانشیار جغرافیای سیاسی و توسعه اقتصادی پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
amelhami@yahoo.com

۲. دانشیار جغرافیای سیاسی دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران

۳. دانش آموخته دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

مقدمه

دفاع ملی به عنوان یکی از ارکان بنیادین امنیت، ثبات و حاکمیت هر کشور، دربردارنده‌ی طیفی از راهبردها و اقدامات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و نظامی است که هدف آن، صیانت از تمامیت ارضی، استقلال ملی، هویت فرهنگی و منافع حیاتی ملت در برابر تهدیدات خارجی و داخلی است. در جهان پیچیده امروز، تهدیدات امنیتی تنها به جنگ‌های کلاسیک و نظامی محدود نمی‌شوند، بلکه حوزه‌هایی چون جنگ نرم، تهدیدات اقتصادی، حملات سایبری و نفوذ فرهنگی را نیز شامل می‌شوند؛ مسائلی که تقویت بنیان‌های دفاع ملی را بیش از پیش ضروری ساخته است (الهامی و همکاران، ۱۴۰۳: ۱۶۲).

در این چارچوب، یکی از ارکان کلیدی در تحقق و پایداری دفاع ملی، مشارکت فعال و مؤثر مردم در سطوح مختلف جامعه است. زیرا امنیت ملی، مفهومی پویا و چندلایه است که بدون همراهی مردم، به‌ویژه در مناطق حساس، تحقق نخواهد یافت. مشارکت مردمی تجلی مشروعیت حاکمیت و مبنایی برای ثبات، کارآمدی و تاب‌آوری ملی در شرایط بحران محسوب می‌شود (مهدیان و همکاران، ۱۳۹۹: ۶). تجربیات دفاع مقدس به‌روشنی نشان داد که مشارکت داوطلبانه مردم، به‌ویژه روستاییان ساکن مناطق مرزی، عامل کلیدی در مقابله با تجاوز خارجی و حفظ انسجام ملی بود (محمدریفر، ۱۴۰۱: ۸۶). نقش‌آفرینی مردم در طول هشت سال دفاع مقدس، به‌ویژه در نواحی روستایی، نشان‌دهنده‌ی ظرفیت عظیم مشارکت اجتماعی در عرصه دفاع از کشور است. این مشارکت، تنها به حضور فیزیکی در جبهه‌ها محدود نبود، بلکه در قالب پشتیبانی لجستیکی، تأمین منابع انسانی و روحیه‌بخشی به رزمندگان، ابعاد گوناگونی داشت (مرادی، ۱۳۹۶: ۱۴۰). مشارکت مردم می‌تواند به مثابه یکی از مؤثرترین پشته‌ها برای مواجهه با بحران‌های سیاسی، اجتماعی، امنیتی و دفاعی مورد استفاده قرار گیرد. همچنین، مشارکت مؤثر مردمی در عرصه‌های دفاعی، اعتبار و اقتدار بین‌المللی یک کشور را نیز تقویت می‌کند (مقتدایی، ۱۳۹۶: ۶۴).

از سویی دیگر مشارکت مردمی در فرایندهای دفاعی، مستلزم فراهم‌سازی زیرساخت‌های اجتماعی، نهادی و فرهنگی است؛ به‌ویژه در مناطق مرزی که با چالش‌های امنیتی، اقتصادی و جمعیتی روبرو هستند. مشارکت باید به شکل نظام‌مند و مبتنی بر توانمندسازی و نقش‌آفرینی داوطلبانه طراحی شود (صیدائی و همکاران، ۱۳۹۰: ۲). از سوی دیگر، تحقق مشارکت اصیل و پایدار منوط به اعتماد متقابل میان دولت و مردم، آمادگی نهادهای محلی، و تمایل حاکمیت به

واگذاری بخشی از قدرت و تصمیم‌گیری به جوامع محلی است (یاور، ۱۳۸۰: ۱۰). در سطح جهانی نیز، اهمیت مشارکت مردمی در امنیت و دفاع ملی، طی دهه‌های اخیر به‌طور فزاینده‌ای مورد توجه قرار گرفته است. کشورهای مختلف تلاش کرده‌اند با بهره‌گیری از ظرفیت‌های محلی، به‌ویژه در مناطق مرزی، انسجام ملی و دفاع از مرزها را تقویت کنند (طالب و همکاران، ۱۳۹۱: ۱). با بررسی نقش فرهنگ سیاسی در الگوهای مشارکت شهروندی، مشخص می‌شود که تفاوت‌های فرهنگی، ارزشی و تاریخی میان جوامع محلی، نقش تعیین‌کننده‌ای در نحوه مشارکت آن‌ها در دفاع ملی دارد (علی‌مددی، ۱۳۹۴: ۱۳۲).

از این‌رو مناطق مرزی کشور، به‌ویژه در شمال‌غرب ایران، با توجه به همجواری با چند کشور، گستردگی مرزها و موقعیت ژئوپلیتیکی ویژه، همواره در معرض تهدیدات امنیتی، مهاجرت‌های غیرقانونی، قاچاق، تنش‌های قومی-فرهنگی و فشارهای خارجی بوده‌اند. در چنین شرایطی، نقش مردم بومی این مناطق در مشارکت دفاعی بسیار پررنگ است. ساکنان روستاهای مرزی، به دلیل شناخت عمیق از محیط، پیوندهای اجتماعی قوی و باورهای فرهنگی-مذهبی مشترک، می‌توانند به عنوان نخستین حلقه دفاع ملی ایفای نقش کنند (سجاسی‌قیداری و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۲۱). تجربه دوران دفاع مقدس نیز به‌خوبی نشان داد که روستاییان شمال‌غرب کشور با ایثار و همبستگی مثال‌زدنی، به مقابله با دشمن پرداختند و در کنار نیروهای نظامی، امنیت مرزها را حفظ کردند. همبستگی اجتماعی، باورهای مذهبی، خدمات‌رسانی دولت و ایجاد زیرساخت‌های آموزشی، بهداشتی و اقتصادی، از جمله عوامل تقویت‌کننده مشارکت این جوامع بودند. در مجموع، مجموعه‌ای از عوامل اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، مدیریتی و امنیتی، بر مشارکت جوامع روستایی در دفاع ملی تأثیر گذارند. این عوامل می‌توانند به‌صورت مستقیم یا غیرمستقیم، انگیزه‌ها، رفتارها و توانمندی‌های مردم را در شرایط بحرانی تحت تأثیر قرار دهند. شناخت دقیق این عوامل و تحلیل روابط علی میان آن‌ها، به‌ویژه با استفاده از رویکردهای نوین مانند مدل‌سازی معادلات ساختاری، می‌تواند به طراحی الگوهای اثربخش دفاع مردمی و تقویت امنیت مرزی کمک کند. از این‌رو، پرداختن به مسئله مشارکت جوامع روستایی شمال‌غرب ایران در دفاع ملی، نه تنها یک ضرورت پژوهشی، بلکه نیازی راهبردی برای امنیت پایدار کشور است. در همین راستا، این پژوهش در پی پاسخ به این پرسش است که: عوامل موثر بر مشارکت جوامع روستایی شمال‌غرب کشور در دفاع ملی با تأکید بر تجارب دفاع مقدس کدامند؟

چارچوب نظری پژوهش

مبانی نظری

مشارکت جوامع روستایی در دفاع ملی، به‌ویژه در شرایط حساس مثل دفاع مقدس، نشان‌دهنده قدرت همبستگی و روحیه جمعی است. در این مسیر، هم عوامل روانشناختی مثل انگیزه، هویت و باورهای فردی و هم ساختارهای اجتماعی و روابط جمعی نقش کلیدی دارند. این تحقیق با تأکید بر تجارب دفاع مقدس، تلاش می‌کند دلایل و ریشه‌های این مشارکت را از دو منظر روانشناسی و جامعه‌شناسی روشن کند تا درک بهتری از این پدیده مهم حاصل شود.

الف) مفهوم‌شناسی

واژه «مشارکت» معادل اصطلاح انگلیسی Participation بوده و ریشه آن به واژه لاتین Participatia بازمی‌گردد که به معنای داشتن سهمی از چیزی غیر از خویش تعبیر شده است (یزدان‌پناه، ۱۳۸۶: ۱۰۶). در حوزه علوم اجتماعی، مشارکت به معنای سهمی بودن در فرآیندها و بهره‌مندی از نتایج گروهی تعریف می‌شود. از منظر جامعه‌شناختی، مشارکت نه تنها یک کنش اجتماعی فعالانه است، بلکه بیان‌گر تعلق ذهنی و هویتی افراد به یک ساختار اجتماعی نیز می‌باشد (گنجی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۳ به نقل از بیرو، ۱۳۶۶: ۲۵۷). مفهوم مشارکت هم‌راستا با تاریخ اجتماعی انسان، همواره بخشی از زندگی جمعی بوده و در قالب‌هایی مانند همکاری، اتحاد، و انجمن‌پذیری نمود یافته است. حال معتقد است که برداشت‌های فلسفی و کارکردگرایانه مختلف، مشارکت را به مفهومی چندوجهی بدل کرده‌اند (خرمی، ۱۳۹۳). سازمان بین‌المللی کار (ILO) مشارکت را فرآیند ائتلاف منابع انسانی در قالب ساختارهای جمعی با هدف توسعه اقتصادی و اجتماعی تلقی می‌کند. در همین راستا، یونسکو مشارکت را پیش‌شرطی برای توسعه همه‌جانبه و حق بنیادین بشر می‌داند. از دیدگاه این نهاد، توسعه واقعی از بطن مردم و باورهای آنان نشأت می‌گیرد. نهادهای مدنی نیز به عنوان واسطه‌ای میان مردم و حاکمیت، تجلی‌گاه عینی مشارکت اجتماعی هستند (خرمی، ۱۳۹۳). مشارکت به عنوان مفهومی اجتماعی، امروزه نه تنها ضرورتی عقلانی بلکه ضرورتی اخلاقی تلقی می‌شود که در آن مفاهیمی چون اعتماد عمومی، مسئولیت‌پذیری، و اقدام داوطلبانه تجلی می‌یابد. در این راستا، مشارکت مردمی در امنیت و دفاع از کشور، یکی از ارکان اساسی توسعه ملی محسوب می‌شود. امنیت در این نگاه محصول کنش اجتماعی است، نه امری تحمیلی از بالا (عنبری و همکاران، ۱۳۸۹: ۶۲).

واژه «دفاع» از ریشه عربی «دَفَعَ» به معنای بازداشتن و دور ساختن آمده و در منابع حقوقی، فقهی و زبان‌شناختی تعاریف متعددی برای آن ذکر شده است. به لحاظ زبانی و تاریخی، واژه‌های هم‌خانواده مانند مدافعه، تدافع، پدافند و پشتیبانی نیز معادل‌ها و مترادف‌های رایج آن هستند (دهخدا، ۱۳۹۱؛ معین، ۱۳۹۱). در فقه نظامی، دفاع به معنای مقابله با تهاجم دشمنان اسلام، و از منظر سیاسی، ابزاری برای حفظ کیان سرزمینی، تمامیت ارضی، و ارزش‌های فرهنگی و اعتقادی جامعه تلقی می‌شود. مفهوم دفاع ملی سابقه‌ای دیرینه در تمدن‌های روم، بابل، هند و ایران باستان دارد و همواره بخشی از ساختار حکمرانی بوده است (اخباری و همکاران، ۱۳۹۴: ۳۸). در واقع دفاع ملی به مثابه تضمین هسته نظم عمومی و ممانعت از استیلای قدرت خارجی بر قلمرو ارضی، نیازمند کاربست همه مظاهر قدرت (تناسب دفاع با تهدید) است. در دورانی که تهدیدها به جای صبیغه نظامی علیه یک سرزمین به منظور تأثیرگذاری و نفوذ در ذهن‌ها و حوزه ادراکی - احساسی جمعیت کشور آماج هدف‌گیری می‌شوند، دفاع معنی و مفهومی گسترده‌تر از گذشته می‌یابد و راهبردهای دفاعی نیز بر مبنای مفاهیم نوین، منابع، ابزارها و روش‌های جدید قابلیت تحول شکلی و محتوایی می‌یابند تا کار ویژه دفاع ملی را بر شالوده‌هایی متقن و اطمینان‌بخش سازگار با شرایط زمان استوار سازند (یزدان‌فام، ۱۳۹۱: ۹۱).

ب) نظریات و دیدگاه‌ها

دیدگاه جامعه‌شناختی در مشارکت

در علوم اجتماعی، مشارکت یک فرآیند تعاملی چندوجهی تلقی می‌شود که تحت تأثیر ساختارهای اجتماعی، ارزش‌ها، هنجارها، نهادها و نیروهای فرهنگی و سیاسی شکل می‌گیرد. از این منظر، مشارکت جوامع روستایی در دفاع ملی نه تنها یک کنش فردی یا داوطلبانه نیست، بلکه بخشی از کارکرد اجتماعی جوامع و نهادهای آن محسوب می‌شود. مشارکت در دفاع، به‌ویژه در تجارب دفاع مقدس، نشان داده است که چگونه عناصر فرهنگی، همبستگی اجتماعی، انگیزش ملی، سرمایه اجتماعی، آگاهی و آموزش در بسیج عمومی و ایفای نقش فعال مردم تأثیرگذارند. نظریه‌های کلاسیک و معاصر جامعه‌شناختی به تحلیل مشارکت در چارچوب مفاهیمی چون انسجام اجتماعی (پارسونز)، سرمایه اجتماعی و فرهنگی (بوردیو)، حوزه عمومی و عمل سیاسی (آرنت)، تفاهم و گفت‌وگوی عقلانی (هابرماس) و همچنین مفهوم بیگانگی اجتماعی (مارکس) پرداخته‌اند. رویکردهایی مانند ساختاری، کارکردی، تعاملی، فرهنگی و تضاد نیز ابعاد گوناگونی از

مشارکت را واکاوی کرده‌اند؛ از جمله نقش رسانه‌ها، نهادهای دولتی و مدنی، انگیزه‌های طبقاتی، سواد دفاعی، آموزش، هویت ملی و حس تعلق جمعی. این رویکردها، در مجموع نشان می‌دهند که مشارکت در دفاع ملی، حاصل برهم‌کنش نظام‌مند بین نیروهای اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و روانی است. جدول (۱) زیر خلاصه‌ای از دیدگاه‌ها، شاخص‌ها و منابع اصلی نظریه‌پردازان جامعه‌شناسی در تحلیل مشارکت را ارائه می‌کند:

جدول ۱. شاخص‌های مورد استفاده از رویکردهای جامعه‌شناختی مشارکت در دفاع ملی

ردیف	شاخص	نظریه/رویکرد	منبع
۱	میهن‌پرستی، منافع ملی و خانوادگی، تجارب نظامی، انگیزه، مشارکت عمومی با نیروهای نظامی، سابقه فرهنگی، مدیریت بحران، بسیج منابع، انسجام اجتماعی، همبستگی، هماهنگی	نظریه نظام کنش پارسونز	پارسونز، روشه ^۱
۲	میزان آگاهی، تجربیات نظامی، سرمایه اقتصادی، انگیزه، آموزش، ساختارهای اجتماعی و سیاسی، بسیج منابع، انسجام اجتماعی، همبستگی، هماهنگی، حفظ الگوهای فرهنگی، رهبری و مدیریت	نظریه کنش بوردیو	بوردیو ^۲
۳	حضور عمومی مردم، حفظ ارزش‌های فرهنگی، ارتباطات و تعاملات اجتماعی، انگیزه، جامعه‌پذیری، ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی، نهادها و اعمال مشترک	نظریه هانا آرنست و کنش انسانی در حوزه عمومی	هانا آرنست ^۳
۴	نقش رسانه‌ها، ارتباطات افراد، همکاری و هماهنگی بین مردم و نهادها، برنامه‌های آموزشی شفافیت و پاسخگویی، اعتماد	نظریه هابرماس و کنش ارتباطی در حوزه عمومی	هابرماس ^۴

^۱ Parsons, Roche

^۲ Bourdieu

^۳ Hannah Arendt

^۴ Habermas

ردیف	شاخص	نظریه/رویکرد	منبع
۵	میزان اعتماد اجتماعی، همکاری بین مردم و نیروهای نظامی، مشارکت عمومی، روابط و تعاملات اجتماعی، تأثیرات فرهنگی و اجتماعی	نظریه مارکس و از خود بیگانگی	مارکس ^۱
۶	میزان آموزش و سواد، تأثیر آگاهی بر مشارکت، تأثیر ساختارهای اجتماعی و اقتصادی، نقش نهادها و سازمان‌های اجتماعی در جلب مشارکت میزان اعتماد عمومی به نهادهای دولتی و نظامی، میزان اعتماد به رهبر و رئیس جامعه، نقش رسانه‌ها در اطلاع‌رسانی و افزایش آگاهی عمومی، نقش انگیزه‌ها در دفاع	نظریه سیمور مارتین لیپست	سیمور مارتین لیپست ^۲
۷	تأثیر رسانه‌ها بر آگاهی و مشارکت عمومی، استفاده از شبکه‌های اجتماعی برای جلب مشارکت عمومی، برنامه‌های آموزشی مرتبط با دفاع، نقش برنامه‌های تربیتی در آماده‌سازی نسل جوان، میزان اعتماد عمومی به نهادها، سطح رضایت عمومی از عملکرد نهادها و دولت، میزان مشارکت عمومی در برنامه‌های دفاعی، تأثیر سطح رفاه اجتماعی بر دفاع	رویکرد ساختاری	فردینان دو سوسور، امیل دورکیم، تالکوت پارسونز، آنتونی گیدنز ^۳
۸	تعاملات و ارتباطات افراد با یکدیگر، تأثیرات نمادها و فرهنگ‌ها، نقش سازمان‌ها و نهادها در شکل‌گیری مشارکت و	رویکرد تعاملی	جرج هربرت مید، هربرت بلومز ^۴

^۱ Marx

^۲ Seymour Martin Lipset

^۳ Ferdinand de Saussure, Emile Durkheim, Talcott Parsons, Anthony Giddens

^۴ George Herbert Mead, Herbert Bloomer

ردیف	شاخص	نظریه/رویکرد	منبع
	تعاملات اجتماعی و بهبود فرایندهای آموزشی در جهت مشارکت در دفاع		
۹	حس تعلق، نمادهای ملی و فرهنگی، همکاری و همبستگی اجتماعی، ارزش‌ها و باورها، نقش رسانه‌های جمعی در ترویج و تقویت فرهنگ مشارکت در دفاع، تأثیرات اخبار و گزارشات در دفاع، نقش آموزش در افزایش مشارکت در دفاع، تاریخ و هویت ملی، نقش نهادها و سازمان‌های دولتی در مشارکت با مردم	رویکرد فرهنگی	کلود لوی استروس، استوارت هال ^۱
۱۰	تضاد و اختلافات طبقاتی، بررسی تأثیر دسترسی به منابع اقتصادی و اجتماعی بر مشارکت، ایدئولوژی و باورهای سیاسی، نابرابری‌های نژادی و جنسیتی، تأثیر تحرک اجتماعی و فرصت‌های پیشرفت بر مشارکت	رویکرد تضاد	کارل مارکس، ماکس وبر، رالف دارندورف ^۲
۱۱	میزان آگاهی و اطلاعات افراد جامعه در مورد مسائل دفاعی، تعداد و کیفیت برنامه‌های آموزشی و آگاهی‌بخشی، میزان همکاری و هماهنگی نهادها و نیروهای مردمی، میزان همکاری و همبستگی بین اعضای جامعه، کیفیت ارتباطات و تعاملات بین افراد	رویکرد کارکردی	امیل دورکیم، تالکوت پارسونز، رابرت مرتون، هربرت اسپنسر ^۳

مأخذ: محقق ساخته حاصل مطالعات کتابخانه‌ای، ۱۴۰۴

^۱ Claude Levi Strauss, Stuart Hall

^۲ Karl Marx, Max Weber, Ralph Dahrendorf

^۳ Emile Durkheim, Talcott Parsons, Robert Merton, Herbert Spencer

دیدگاه روانشناختی در مشارکت

از منظر روان‌شناختی، مشارکت نوعی رفتار ارادی و اجتماعی است که در نتیجه‌ی تعامل نیازهای درونی انسان و شرایط محیطی شکل می‌گیرد. نظریه‌پردازان مختلف، عوامل گوناگونی را در تبیین این رفتار مؤثر دانسته‌اند. در این رویکرد، نیاز به تعلق، امنیت، رشد، اثربخشی و خودتحقق‌بخشی از جمله نیروهای محرک اصلی در شکل‌گیری مشارکت محسوب می‌شوند (Deci et al., 2000: 228). آلفرد آدلر مشارکت را در پیوند با کمال‌گرایی انسان، احساس تعلق و ارتباط اجتماعی می‌داند و بر اهمیت تجربه‌های مشترک تأکید می‌کند. هنری موری نیز در نظریه نیازها به نقش پشتیبانی اجتماعی، انسجام جمعی و تأثیر شرایط محیطی در بروز رفتارهای مشارکتی اشاره می‌کند. از دیدگاه مک‌کلند، انگیزه پیشرفت و رشد فردی می‌تواند محرک مهمی برای ایفای نقش‌های مؤثر در دفاع ملی باشد؛ در این مسیر آموزش و فراهم‌سازی زمینه‌های بروز توانمندی اهمیت ویژه دارد. مازلو در نظریه سلسله‌مراتب نیازها، مشارکت را در سطوح نیاز به تعلق، احترام و خودشکوفایی معنا می‌کند. همچنین در دیدگاه‌های مرتبط با ارتباطات اجتماعی، مشارکت حاصل تعاملات اجتماعی مثبت، تعهدات جمعی، جامعه‌پذیری و انگیزش درونی است.

جدول ۲. شاخص‌های مورد استفاده از رویکردهای روانشناختی مشارکت در دفاع ملی

ردیف	شاخص‌ها	نظریه	منبع
۱	احساس تعلق، اعتماد اجتماعی، ارتباط اجتماعی، حمایت اجتماعی، آموزش و تعلیم و تربیت، تجربه‌های مشترک قبلی، اهداف مشترک	دیدگاه آدلر و کمال‌طلبی انسان	آلفرد آدلر ^۱
۲	عوامل و شرایط محیطی، پشتیبانی اجتماعی، ارتباطات اجتماعی، انسجام و همبستگی اجتماعی	دیدگاه هنری موری	هنری موری ^۲
۳	نقش‌های رهبری، ارتقاء توانایی‌ها و مهارت‌های دفاعی، آموزش، برقراری ارتباط با	دیدگاه مک‌کلند و انگیزه پیشرفت	مک‌کلند ^۳

¹ Alfred Adler

² Henry Murray

³ McClelland

		دیگران، همکاری و همبستگی، انگیزه، ارائه برنامه‌های آموزشی، حمایت اجتماعی	
۴	همبستگی و همکاری، احساس تعلق، اعتماد، ارتباطات و تعاملات اجتماعی	دیگاه انگیزش مازلو	آبراهام مازلو ^۱
۵	همکاری، همبستگی، انگیزه پیشرفت، ارتباطات اجتماعی، تعهد و وابستگی، تقسیم مسئولیت‌ها، جامعه‌پذیری	رویکرد ارتباطات اجتماعی	جان تیبوت ^۲

مأخذ: محقق ساخته حاصل مطالعات کتابخانه‌ای، ۱۴۰۴

مشارکت گسترده جوامع روستایی در دوران دفاع مقدس، از جمله مصادیق بارز بسیج مردمی در شرایط بحرانی بود که از منظر نظری نیز قابل تحلیل و تبیین است. دیدگاه‌های روان‌شناختی، بر انگیزش‌های درونی افراد مانند احساس تعلق، نیاز به امنیت، اعتماد اجتماعی و انگیزه پیشرفت تأکید دارند. روستاییان در دوران جنگ تحمیلی با تکیه بر همین عوامل، با احساس مسئولیت، غیرت ملی و تعلق دینی، به صورت داوطلبانه در جبهه‌ها حضور یافتند یا در پشتیبانی از رزمندگان مشارکت کردند. از سوی دیگر، دیدگاه‌های جامعه‌شناختی نقش ساختارهای اجتماعی، نهادهای محلی، انسجام اجتماعی، سرمایه فرهنگی، نهادهای دینی و آموزشی را در بسیج نیروها برجسته می‌دانند. در تجربه دفاع مقدس، این ساختارها به‌ویژه در روستاها، نقش مهمی در ایجاد همبستگی، انتقال ارزش‌های مشارکتی و تقویت اعتماد به حاکمیت ایفا کردند. ترکیب این دو رویکرد نشان می‌دهد که مشارکت در دفاع ملی، حاصل تعامل انگیزش‌های فردی با بسترهای اجتماعی است؛ به‌ویژه در جوامع روستایی که هم پیوندهای اجتماعی قوی دارند و هم باورهای فرهنگی عمیق، این هم‌افزایی زمینه‌ساز مشارکتی گسترده و مؤثر شده است.

در ادامه نیز به تعدادی از مطالعات داخلی و خارجی که در زمینه موضوع پژوهش انجام شده اشاره شده است.

¹ Abraham Maslow

² John Thibault

ج) پیشینه پژوهش

سجاسی قیداری (۱۳۹۸)، در مقاله خود به تحلیل نقش روستاهای مرزی در امنیت مرزی، مطالعه موردی: دهستان زام و گلبانو تربت جام پراخته است. یافته‌ها نشان داد که از دیدگاه کارشناسان دولتی، روستاییان می‌توانند در امنیت اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، سیاسی، کالبدی محیطی و دفاعی-نظامی از اهمیت بیشتری برخوردار باشند. تحلیل عاملی تأییدی از سوی دیگر نشان داد که حداکثر تأثیر روستاییان بر امنیت مرزها می‌تواند همکاری سیاسی آن‌ها باشد. عوامل اقتصادی، اجتماعی و کالبدی-محیطی در مرتبه بعدی قرار دارند و بعد دفاعی-نظامی کمترین تأثیر را دارد که کمک‌های نظامی توسط مرزبانان ارائه می‌شود و نیاز به ابزار نظامی و سایر شرایط خاص این امر را برای مردم محلی غیرممکن می‌کند.

محمدی و همکاران (۱۴۰۰)، در مقاله خود تحت عنوان بررسی نقش جماعت اهل حق استان کرمانشاه در حماسه دفاع مقدس (با تأکید بر دلایل همگرایی مردم اهل حق در دوران دفاع مقدس)، به این نتیجه دست یافته‌اند که، مهمترین دلایل همگرایی مردم اهل حق، مشترکات دینی، هدایت رهبری و توجه فراگیر امام خمینی (ره) به وحدت بین مردم با مذاهب مختلف، سلحشوری و وطن دوستی مردم غرب کشور در دفاع سرزمینی و حفظ تمامیت ارضی و فرهنگ رفتاری فرماندهان و کارکنان سپاه پاسداران بوده است.

خان‌احمدی و همکاران (۱۴۰۰)، در مقاله خود تحت عنوان بررسی نقش انگیزه بر مشارکت و حماسه آفرینی در دفاع مقدس و تحقق اهداف جنگ، به این نتیجه دست یافته‌اند که، تأثیر بالای شاخص‌های انگیزه بر مشارکت مردم در دفاع مقدس و تحقق اهداف جنگ، طیف کاملی از گزینه‌های یک دفاع لایه‌بندی شده تحت عنوان پنج ظرفیت: مقابله با تهدیدات سخت، مقابله با تهدیدات نیمه‌سخت، مقابله با تهدات نرم، عمق‌بخشی داخلی و ظرفیت‌سازی عمق‌بخشی خارجی قابل طرح است.

کشیشیان‌سیرکی (۱۴۰۰)، در مقاله خود تحت عنوان، تأثیر سرمایه اجتماعی بر امنیت ملی در دوران دفاع مقدس به این نتیجه دست یافته است که، یافته‌های مربوط به دوران دفاع مقدس نشان می‌دهد که میان سرمایه اجتماعی و امنیت ملی، به‌ویژه در بعد داخلی آن، رابطه‌ای مستقیم و معنادار وجود دارد. با توجه به عمق و گستره این ارتباط، به نظر می‌رسد تمرکز بر تقویت سرمایه اجتماعی بیش از سایر انواع سرمایه‌ها می‌تواند نقش مؤثری در مواجهه با چالش‌های اجتماعی، سیاسی،

فرهنگی و اقتصادی کشور ایفا کند.

آئودی و همکاران^۱ (۲۰۲۳)، در مقاله خود تحت عنوان، روستای سمبرانگ برای بهبود مشارکت جامعه در چارچوب تقویت دفاع دولتی، به این نتیجه دست یافته است، جوامع روستایی به واسطه موقعیت جغرافیایی، انسجام اجتماعی و نقش کلیدی‌شان در مرزهای کشور، دارای کارکردی استراتژیک در تقویت دفاع ملی هستند. از این رو، یکی از اقدامات اساسی برای ارتقاء سطح مشارکت آن‌ها در حوزه دفاع ملی، انجام بازدیدهای میدانی مستمر، شناسایی و رفع مسائل و نیازهای محلی و نیز اصلاح ناکارآمدی‌های موجود در نظام مدیریت اطلاعات و تصمیم‌گیری است.

سارجیتو^۲ (۲۰۲۴)، در مقاله خود تحت عنوان، مشارکت عمومی در سیاست دفاعی اندونزی: چالش‌ها و فرصت‌ها برای ایجاد اعتماد ملی، نویسنده به بررسی چالش‌ها و فرصت‌های مرتبط با ارتقاء مشارکت عمومی در سیاست‌گذاری دفاعی پرداخته و با تأکید بر ظرفیت این مشارکت در تقویت اعتماد عمومی و افزایش مشروعیت سیاست‌های دفاعی، تحلیل جامعی ارائه می‌دهد. نتایج تحقیق حاکی از آن است که مشارکت معنادار و سازمان‌یافته شهروندان، نقش محوری در هم‌راستاسازی سیاست‌های دفاعی با نیازها و انتظارات اجتماعی ایفا کرده و موجب افزایش سرمایه اجتماعی و اعتماد عمومی نسبت به حاکمیت می‌شود. بر این اساس، رفع موانع ساختاری و نهادینه‌سازی سازوکارهای مشارکت‌محور، به‌عنوان پیش‌نیازهای اساسی در تحقق این اهداف معرفی می‌گردند.

پوروانتو^۳ (۲۰۲۴)، در مقاله خود تحت عنوان، نقش شهروندان در تقویت تاب‌آوری ملی از طریق دفاع ملی، به این نتیجه دست یافته است که، دفاع ملی مؤثر نیازمند رویکردی جامع و کل‌نگر است که مشارکت فعال تمامی ارکان جامعه را در بر گیرد. از جمله راهبردهای اساسی در این زمینه می‌توان به ارتقای نظام آموزشی و آگاهی‌رسانی عمومی، تقویت بنیان‌های هویت ملی، توسعه همکاری‌های بین‌بخشی، و بهره‌گیری از فناوری‌های نوین اشاره کرد. در عین حال، مقابله با چالش‌هایی نظیر فقدان آگاهی عمومی، محدودیت منابع، پیامدهای جهانی‌شدن، تهدیدات نوظهور در فضای سایبری و پیچیدگی‌های فزاینده اجتماعی-سیاسی مستلزم ارائه راه‌حل‌های یکپارچه، چندبعدی و پایدار است. تحقق این اهداف، مستلزم ایجاد هم‌افزایی اثربخش میان دولت، جامعه و

¹ Audie et al., 2023

² Sarjito, 2024

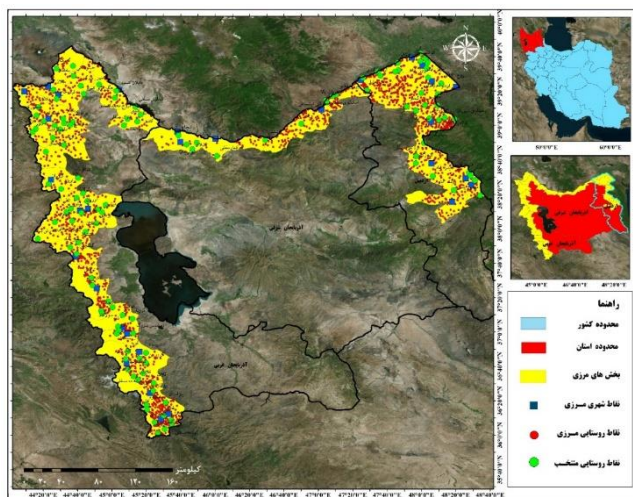
³ Purwanto

کلیه ذی‌نفعان بوده و از الزامات بنیادین تقویت دفاع ملی به‌شمار می‌رود.

به‌طور کلی، مرور مطالعات پیشین نشان می‌دهد که هرچند تأکید زیادی بر نقش مشارکت مردمی، خصوصاً جوامع روستایی، در امنیت و دفاع ملی شده است، اما خلأهایی در زمینه تحلیل جامع، ساختارمند و منطقه‌محور عوامل اثرگذار بر مشارکت دفاعی روستائیان وجود دارد. پژوهش حاضر دقیقاً در همین نقطه ورود می‌کند و می‌کوشد تا با رویکردی ساختاری، ابعاد مختلف این مشارکت را تبیین کرده، راهکارهایی برای بهبود آن ارائه دهد و همچنین از طریق شناسایی پیشران‌ها و موانع، الگوی مناسبی برای تقویت مشارکت مردمی در دفاع ملی با محوریت روستاهای شمال‌غرب کشور ارائه نماید.

روش‌شناسی

روش تحقیق این مطالعه بر اساس هدف، کاربردی و از نظر ماهیت، توصیفی-تحلیلی با رویکرد کمی است. پژوهش حاضر با بهره‌گیری از روش‌های آماری، سعی در تحلیل ساختاری عوامل مؤثر بر مشارکت جوامع روستایی شمال‌غرب ایران در دفاع ملی دارد. این تحقیق به‌دلیل تمرکز ویژه بر منطقه‌ای خاص و موضوعی کمتر بررسی‌شده، از جمله مطالعات پیشگام محسوب می‌شود که جمع‌آوری داده‌ها را به‌صورت میدانی و اسنادی انجام داده است. در مرحله نخست، داده‌های ثانویه از منابع کتابخانه‌ای (کتاب‌ها، مقالات علمی، اسناد رسمی، آمارهای رسمی، گزارش‌های دولتی و وب‌سایت‌های معتبر) گردآوری گردید. سپس برای جمع‌آوری داده‌های اولیه از ابزارهایی مانند پرسشنامه محقق‌ساخته و مشاهده میدانی استفاده شد. قلمرو مکانی تحقیق، منطقه شمال‌غرب ایران شامل سه استان آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی و اردبیل است که از نظر جغرافیایی در بازه‌ای بین عرض‌های شمالی ۳۵ تا ۳۹ درجه و طول‌های شرقی ۴۴ تا ۴۹ درجه قرار دارند. موقعیت مرزی منطقه با کشورهای ارمنستان، جمهوری آذربایجان و ترکیه، اهمیت و نقش حیاتی روستاهای آن را در مسئله دفاع ملی برجسته می‌سازد.

شکل ۱. نقشه محدوده مورد مطالعه پژوهش و روستاهای نمونه

جامعه آماری تحقیق شامل کلیه روستاهای مرزی بالای ۲۰ خانوار در سه استان مذکور است. مطابق با داده‌های آماری (سرشماری سال ۱۳۹۵)، این جامعه شامل ۱۲۴۴ روستا با مجموع ۱۶۲۲۲۴ خانوار می‌باشد.

جدول ۳. آمار جمعیت و تعداد روستاهای مرزی بالای ۲۰ خانوار منطقه شمالغرب ایران

منطقه شمال غرب (استان)	تعداد روستا	خانوار	جمعیت	درصد از روستاهای نمونه
اردبیل	۳۵۴	۴۶۸۱۸	۱۶۰۳۶۴	۲۸
آذربایجان شرقی	۱۰۴	۱۳۰۳۳	۴۰۷۰۵	۹
آذربایجان غربی	۷۸۶	۱۰۲۳۷۳	۴۱۰۷۳۸	۶۳
مجموع	۱۲۴۴	۱۶۲۲۲۴	۶۱۱۸۰۷	۱۰۰

مأخذ: محاسبات نگارندگان ۱۴۰۴، سازمان آمار ایران، ۱۳۹۵

به منظور نمونه‌گیری از جامعه روستایی، از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای متناسب با حجم استفاده شد. ابتدا ۱ درصد از کل جامعه (۱۲۴ روستا) به عنوان نمونه انتخاب گردید که به تفکیک جدول (۳) توزیع شده‌اند (حافظنیا، ۱۳۹۲: ۱۶۴). در مرحله دوم، برای انتخاب نمونه‌های خانوار از فرمول کوکران استفاده شد (رابطه ۱) و حجم نمونه‌ای برابر با ۳۷۷ خانوار برای تکمیل پرسشنامه برآورد شد. شیوه انتخاب خانوارها در هر روستا، تصادفی ساده بوده است.

$$n = \frac{(0.05)^2}{1 - (1.96)^2(0.5)(0.5)} = 377$$

مشارکت جوامع روستایی در دفاع ملی، به‌ویژه مبتنی بر تجارب دفاع مقدس، پدیده‌ای پیچیده و چندبعدی است که تبیین آن نیازمند بهره‌گیری از رویکردهای نظری متنوع در علوم اجتماعی و روان‌شناسی است. بر اساس یافته‌ها و تحلیل‌های نظری، عوامل مؤثر بر این مشارکت را می‌توان در چهار بعد اصلی اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی-معیشتی، مدیریتی-سیاسی و جغرافیایی طبقه‌بندی کرد. هر یک از این ابعاد با مفاهیم بنیادین جامعه‌شناسی و روان‌شناسی قابل تحلیل است و تکیه بر چنین رویکردی می‌تواند درک عمیق‌تری از رفتار مشارکتی روستاییان در شرایط حساس دفاع ملی ارائه دهد. در راستای بررسی تجربی این ابعاد، ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه محقق‌ساخته بوده است. در طراحی این ابزار، برای سنجش ویژگی‌های فردی پاسخ‌دهندگان از سؤالات اسمی و ترتیبی با پاسخ‌های چندگزینه‌ای، و برای اندازه‌گیری شاخص‌های پژوهش از سؤالات بسته با طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت استفاده شده است. روایی صوری و محتوایی پرسشنامه با نظر متخصصان، اساتید و کارشناسان حوزه‌های مرتبط بررسی و تأیید گردید. همچنین، پایایی ابزار با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ در نرم‌افزار SPSS محاسبه شد که ضریب آن ۰/۸۳ به‌دست آمد؛ این مقدار نشان دهنده اعتبار قابل قبول ابزار برای سنجش مفاهیم موردنظر است.

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از ترکیبی از روش‌های آماری کمی بهره گرفته شد. در مرحله اول، آزمون‌های t مستقل، ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون چندمتغیره و تحلیل مسیر در محیط نرم‌افزار SPSS اجرا شد تا روابط اولیه میان متغیرها بررسی گردد. در گام بعدی، برای تحلیل دقیق‌تر ساختار روابط میان متغیرهای پنهان و آشکار، از مدل‌سازی معادلات ساختاری با رویکرد حداقل مربعات جزئی (PLS-SEM) در محیط نرم‌افزار SMART PLS استفاده شد. این روش، به دلیل انعطاف‌پذیری در تحلیل مدل‌های پیچیده، عدم وابستگی به توزیع نرمال داده‌ها و توانایی در بررسی اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرها، انتخاب مناسبی برای مطالعه حاضر محسوب می‌شود. علاوه بر این، با توجه به موقعیت ژئوپلیتیکی شمال‌غرب ایران که با کشورهای ارمنستان، جمهوری آذربایجان و ترکیه هم‌مرز است، و نقش مؤثر روستاهای این مناطق در مقاطع مختلف دفاع ملی، تحلیل داده‌ها با رویکرد PLS امکان ارائه مدلی مفهومی و دقیق از مشارکت دفاعی جوامع روستایی را فراهم کرده است. این مدل قادر است ابعاد و مؤلفه‌های پنهان در بستر

مشارکت مردمی را شناسایی، و اثرات آن‌ها را به صورت ساختاری تحلیل نماید. در ادامه، جدول (۴) استنادات نظری مربوط به شاخص‌های پژوهش را نشان می‌دهد و مبنایی نظری برای تحلیل تجربی داده‌ها فراهم می‌آورد.

جدول ۴. شاخص‌ها و متغیرهای موثر بر مشارکت جوامع روستایی در دفاع ملی

ابعاد	شاخص	متغیر	منابع
اجتماعی و فرهنگی	جامعه‌پذیری	احساس مسئولیت و تعهد، انگیزه، آمادگی فیزیکی و روانی	Adler. 1927
	اعتماد اجتماعی	اعتماد به رهبری، اعتماد به نهادها و سازمان‌ها، اعتماد اجتماعی میان افراد، حمایت اجتماعی، عدالت اجتماعی و برابری	Murray. 1951 Thibault et al. 1959
	همبستگی و همگرایی اجتماعی	حس وطن‌دوستی، ارزش‌ها و اعتقادات مشترک، روحیه همیاری و همکاری، حس مسئولیت اجتماعی، سطح اتحاد، همفکری	Maslow. 1970 Giddens. 1984 McClelland. 1985
	انسجام اجتماعی	مشارکت مدنی، احساس تعلق، روابط اجتماعی، تعاملات بین نسلی	Parsons. 1986
	آموزش و آگاهی‌بخشی	اطلاع‌رسانی شفاف و به‌موقع، شبکه ارتباط محلی، رسانه	Durkheim. 1986
	تاریخ و هویت فرهنگی	تجربه تاریخی و فرهنگی	Blumer. 1988
	شغل و درآمد	درآمد پایدار، اشتغال و فرصت‌های شغلی	Habermas. 1999
	سطح زندگی و کیفیت معیشت	سطح زندگی، دسترسی به خدمات عمومی	Coleman. 1998
اقتصادی و معیشتی	رفاه اجتماعی	شبکه‌های حمایتی، امنیت اجتماعی	Adger. 2000
	سرمایه‌گذاری دولتی و خصوصی	سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها، سرمایه‌گذاری در آموزش، سرمایه‌گذاری در بهداشت	Putnam. 2000
	تولیدات محلی	تولیدات کشاورزی	Cutter. 2023
	اقتصاد معیشتی	وابستگی به کشاورزی	Norris. 2008
	توزیع عادلانه منابع	عدالت اقتصادی	Berkes. 2013
	رهبری فوی و الهام‌بخش	رهبری شفاف و صادقانه، الهام‌بخشی و انگیزه‌بخشی، حاکمیت محلی	Storey. 2021
	سیاست‌های حمایتی	حمایت از مناطق محروم، برنامه‌های حمایتی دولتی	رضاییان و همکاران. ۱۳۹۵
	ارتباطات موثر	ارتباطات شفاف و به‌موقع	
مدیریتی و سیاسی	آموزش و توانمندسازی	برنامه‌های آموزشی	یوسفی، ۱۳۹۸
	شفافیت و پاسخگویی	شفافیت در تصمیم‌گیری، رضایت عمومی از عملکرد نهادها، پاسخگویی نهادها	صحافی، ۱۴۰۲
	ثبات سیاسی	دولت پایدار، کاهش تنش‌های داخلی	مقام معظم رهبری، ۱۴۰۳
	مدیریت بحران و هماهنگی	مدیریت کارآمد بحران، همکاری بین‌نهادی	
	طبیعی	موقعیت جغرافیایی و استراتژیک، دسترسی به منابع طبیعی	
	انسانی	زیرساخت، تراکم جمعیت، ساختار اجتماعی، سطح مهارت و آموزش	
	ایم		
	ایم		

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۴

یافته‌ها و بحث

جهت بررسی و تحلیل سوال پژوهش، با استفاده از تکنیک معادلات ساختاری در نرم‌افزار PLS اقدام به بررسی تأثیرگذاری و ارتباط مستقیم و غیرمستقیم شاخص‌های عوامل موثر بر مشارکت جوامع روستایی شمال غرب کشور در دفاع ملی در همدیگر در روستاهای نمونه پرداخته شده است. تکنیک معادلات ساختاری در نرم‌افزار PLS دارای مراحل مختلفی است که، در ادامه

مراحل مختلف آن به تفکیک و به همراه توضیحات مربوطه آورده شده است.

الف) معیارهای آزمون مدل اندازه‌گیری ترکیبی

در تکنیک معادلات ساختاری به منظور دسترسی به سطح معناداری، ضرایب مسیر، مدل اندازه‌گیری، آزمون مدل ساختاری، بررسی کیفیت مدل‌های اندازه‌گیری (بیرونی) و مدل ساختاری (درونی) و ... از الگوریتم‌های (۱) بررسی پایایی و روایی مدل اندازه‌گیری، (۲) آزمون مدل ساختاری و (۳) آزمون کیفیت مدل‌های اندازه‌گیری و ساختاری استفاده شده است.

- بررسی پایایی و روایی مدل اندازه‌گیری

در این قسمت نیز به بررسی پایایی و روایی مدل اندازه‌گیری عوامل موثر در دفاع ملی با استفاده از مدل اندازه‌گیری ترکیبی و آلفای کرونباخ پرداخته شده است. بر اساس نتایج به دست آمده، سازه اقتصادی و معیشتی با مقدار آلفای کرونباخ برابر با $0/853$ و CR معادل $0/884$ ، بالاترین میزان پایایی را در میان متغیرهای پژوهش دارد. این مقادیر نشان دهنده همبستگی قوی میان گویه‌های این سازه و قابلیت اعتماد بالا در سنجش این بعد هستند. همچنین سازه جغرافیایی نیز با آلفای کرونباخ $0/838$ و CR برابر با $0/872$ ، از انسجام درونی و قابلیت اطمینان قابل قبولی برخوردار است. سازه فرهنگی و اجتماعی نیز با آلفای کرونباخ $0/812$ و CR معادل $0/824$ در محدوده مطلوب قرار دارد و نشان دهنده انسجام نسبتاً مناسب میان گویه‌های این بعد است. عوامل مدیریتی و سیاسی با آلفای کرونباخ برابر با $0/689$ (کمی پایین‌تر از حد معیار) و CR معادل $0/769$ ، در مرز قابل قبول قرار دارد. در نهایت، سازه مشارکت در دفاع با آلفای کرونباخ $0/432$ و قابلیت اطمینان مرکب $0/497$ ، پایین‌ترین مقادیر را در میان تمامی متغیرها داشته و از منظر پایایی فاقد شرایط قابل قبول است (جدول ۵).

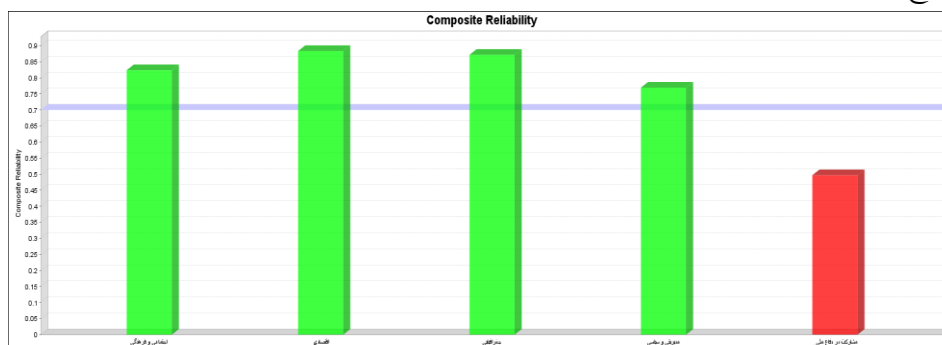
جدول ۵: بررسی پایایی متغیرهای مشاهده‌پذیر ترکیبی

متغیرها	آلفای کرونباخ	ضریب اسپیرمن	قابلیت اطمینان مرکب	میانگین واریانس استخراج شده (AVE)
فرهنگی و اجتماعی	$0/812$	$0/872$	$0/824$	$0/237$
اقتصادی و معیشتی	$0/853$	$0/854$	$0/884$	$0/489$
جغرافیایی	$0/838$	$0/832$	$0/872$	$0/464$
مدیریتی و سیاسی	$0/689$	$0/809$	$0/769$	$0/297$
مشارکت در دفاع	$0/432$	$0/58$	$0/497$	$0/232$

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۴

به این ترتیب می‌توان گفت براساس پایایی متغیرهای مشاهده‌پذیر ترکیبی بر اساس ضریب

اسپیرمن شاخص‌های اقتصادی و معیشتی، مدیریتی و سیاسی و جغرافیای و مدیریتی و سیاسی از سطح اطمینان قابل قبولی را برخوردار هستند.

نمودار ۱. میزان پایایی شاخص‌های مشاهده‌پذیر ترکیبی بر اساس ضریب اسپیرمن

ب) محاسبه معیارهای آزمون مدل ساختاری

در تکنیک معادلات ساختاری، مدل ساختاری مدلی است که در آن روابط بین متغیرهای مکنون و وابسته مورد توجه است. یک مدل معادلات ساختاری تنها از یک مدل ساختاری و چندین مدل اندازه‌گیری تشکیل می‌شود. در ادامه معیارهای مرتبط با مدل ساختاری مورد بررسی قرار گرفته است:

– شاخص ضریب تعیین اسکوتر:

در ادامه به بررسی مقدار اسکوتر (تغییرات متغیرهای مکنون درون‌زا) و استانداردهای هر یک از شاخص‌های تحقیق پرداخته شده و مقادیر $0/19$ ، $0/33$ و $0/67$ به ترتیب حد آستانه‌هایی مطرح هستند که ضعیف، متوسط و قابل توجه بودن تغییرات (مقدار اسکوتر) شاخص‌های تحقیق را توصیف می‌نمایند. لذا، نتایج بدست آمده نشان می‌دهد:

- شاخص «اجتماعی-فرهنگی» با مقدار اسکوتر $0/64$ بیشتر از مقدار استاندارد $0/33$ بوده و لذا در حد آستانه «قابل توجه-قوی» ارزیابی می‌شود؛
- شاخص «اقتصادی و معیشتی» با مقدار اسکوتر $0/43$ بیشتر از مقدار استاندارد $0/33$ بوده و لذا در حد آستانه «متوسط» ارزیابی و توصیف می‌شود؛
- شاخص «مدیریتی و سیاسی» با مقدار اسکوتر $0/49$ بیشتر از مقدار استاندارد $0/33$ بوده و در حد آستانه «متوسط» ارزیابی می‌شود؛
- شاخص «مشارکت در دفاع ملی» با مقدار اسکوتر $0/53$ بیشتر از مقدار استاندارد

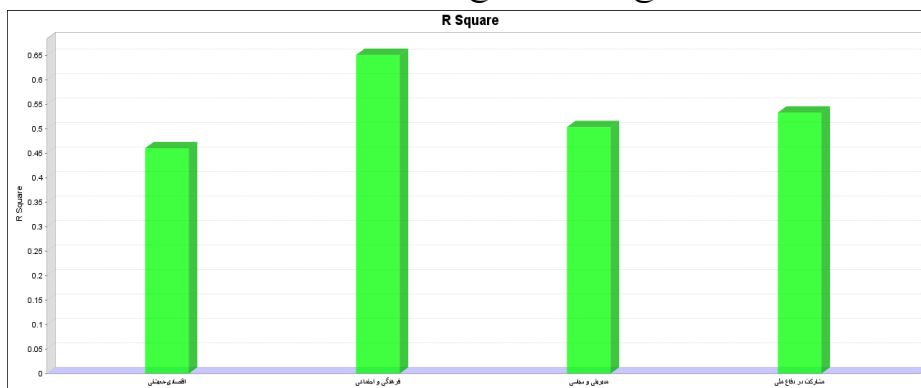
(۰/۳۳) بوده و در حد آستانه «متوسط» ارزیابی می‌شود. این مقادیر نشان‌دهنده آن هستند که بیش از ۵۳ درصد از واریانس این سازه به وسیله متغیرهای مستقل قابل پیش‌بینی است. نزدیکی زیاد میان R^2 و R^2 تعدیل شده نشان‌دهنده انسجام و کفایت مدل در این بخش می‌باشد (جدول ۶).

جدول ۶. ضریب تغییرات و استاندارد تغییرات شاخص‌های تحقیق

شاخص‌های تحقیق	R Square	R Square Adjusted
اجتماعی و فرهنگی	۰,۶۴	۰,۵۹
اقتصادی و معیشتی	۰,۴۶۳	۰,۴۶
مدیریتی و سیاسی	۰,۴۹۸	۰,۴۹۵
مشارکت در دفاع ملی	۰,۵۳۶	۰,۵۳۳

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

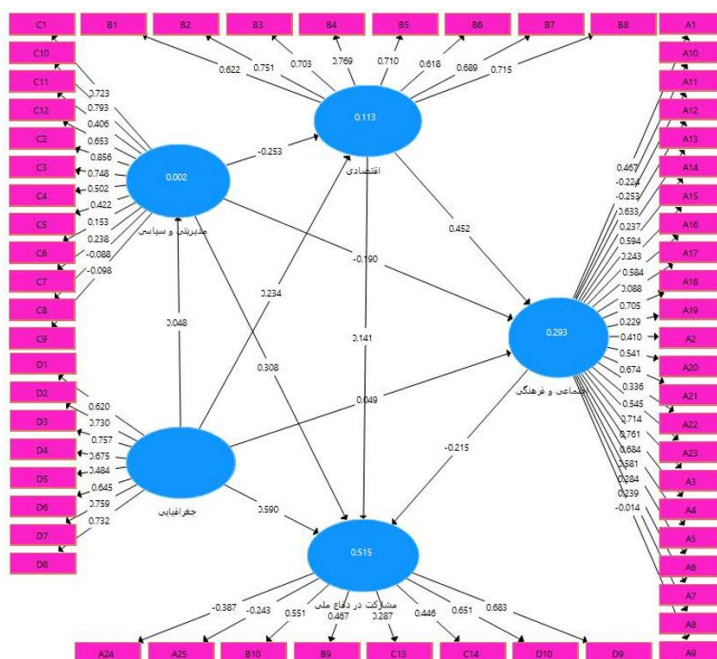
لذا، بر اساس نتایج حاصل از ضریب تعیین، در میان شاخص‌های مربوط به عوامل مؤثر بر دفاع ملی، میزان تغییرات سازه‌های اقتصادی و معیشتی، مدیریتی و سیاسی و اجتماعی و فرهنگی با مشارکت در دفاع ملی روستاهای مرزی در سطوح متوسط تا قابل توجه قرار دارند. این یافته نشان می‌دهد که مدل پژوهش توانسته است تأثیر این ابعاد را بر مشارکت در دفاع ملی به صورت معنادار و با قدرت تبیین مناسب تشریح نماید. در نتیجه، می‌توان گفت که این سه شاخص نقش نسبتاً مؤثری در تبیین و پیش‌بینی سطح مشارکت در دفاع ملی در مناطق مرزی ایفا می‌کنند.

نمودار ۲. مقادیر ضریب تعیین عوامل مؤثر در دفاع ملی در روستاهای مرزی شمالغرب ایران

ضرایب مسیر (بتا) و معناداری آن:

در این قسمت نیز ضرایب مسیر (بتا) و معناداری هر یک از شاخص‌های تحقیق مورد بررسی قرار گرفته است تا شدت و جهت اثر متغیرهای مستقل بر مشارکت در دفاع ملی مشخص شود. نتایج حاصله نشان می‌دهد، رابطه مستقیم شاخص‌های جغرافیایی با مقدار ۰/۵۹۰، مدیریتی و سیاسی با مقدار ۰/۳۰۸ و اقتصادی و معیشتی با مقدار ۰/۱۴۱ بیشتر از سایر متغیرها بوده و رابطه مستقیم و مثبتی بین این شاخص‌ها و مشارکت در دفاع ملی در نواحی روستایی مرزی شمالغرب کشور برقرار است. به عبارت دیگر، با افزایش یا بهبود وضعیت این مؤلفه‌ها، میزان مشارکت در دفاع نیز افزایش می‌یابد. در مقابل، بررسی ضریب مسیر شاخص اجتماعی و فرهنگی نشان می‌دهد که میان این شاخص و مشارکت در دفاع ملی رابطه‌ای منفی و معکوس وجود دارد. این رابطه نشان می‌دهد که تغییرات در این متغیر برخلاف انتظار، با کاهش سطح مشارکت همراه بوده است که ممکن است به دلایلی چون تضاد ارزش‌ها، نبود همگرایی فرهنگی یا ضعف در انسجام اجتماعی در مناطق مورد مطالعه مرتبط باشد (شکل ۱).

شکل ۱. مدل تحلیل مسیر رابطه بین مشارکت در دفاع ملی و عوامل موثر در آن

(مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۴)

بررسی خروجی الگوریتم BT در مدل معادلات ساختاری نشان می‌دهد که برخی از شاخص‌ها دارای تأثیر قابل توجه و معناداری بر متغیر هدف (مشارکت در دفاع ملی) هستند. به طور خاص، شاخص‌های اقتصادی → اجتماعی و فرهنگی با مقدار آماره t برابر با ۶/۵، جغرافیایی → مشارکت در دفاع ملی با مقدار t برابر با ۳/۶۰۳ و مدیریتی و سیاسی → مشارکت در دفاع ملی با مقدار t برابر با ۲/۲۳۲ از مهم‌ترین مسیرهای تأثیرگذار و معنادار مدل به شمار می‌روند. همچنین، تأثیر جغرافیایی بر اقتصادی با مقدار t برابر با ۲/۲۳۲ و مدیریتی و سیاسی بر اقتصادی با مقدار t ۳/۱۸۹ و اجتماعی و فرهنگی با مقدار t ۲/۳۴۲ نیز از نظر آماری معنادار و قابل توجه است. در مقابل، شاخص اجتماعی و فرهنگی → مشارکت در دفاع ملی با مقدار t ۱/۳۷۴ و اقتصادی → مشارکت در دفاع ملی با مقدار t ۱/۳۴۵ دارای اثراتی مثبت اما غیرمعنادار هستند. این نتایج نشان می‌دهد که ابعاد جغرافیایی، اقتصادی و مدیریتی نقش اصلی و تعیین‌کننده‌ای در تبیین مشارکت در دفاع ملی ایفا می‌کنند، در حالی که تأثیر عوامل اجتماعی و فرهنگی در این مدل کمتر از سایر ابعاد بوده و حتی با رابطه‌ای منفی مواجه است که می‌تواند ناشی از پیچیدگی‌های زمینه‌ای و ویژگی‌های خاص جامعه مورد مطالعه باشد (جدول ۷).

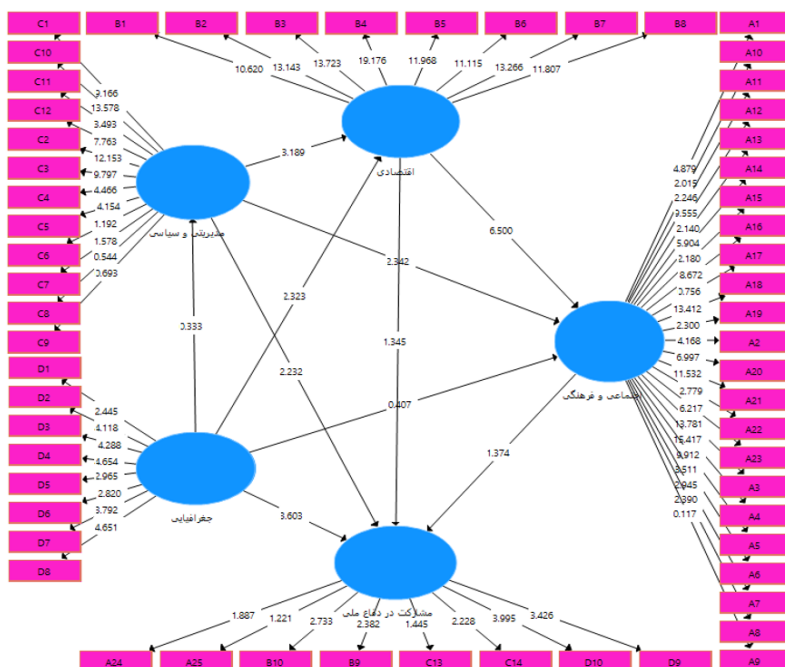
جدول ۷. خروجی الگوریتم BT در آزمون مدل معادلات ساختاری

الگوریتم BT	نمونه اصلی (O)	میانگین نمونه (M)	انحراف معیار (STDEV)	آماره تی (O/STDEV)	ارزش P
اجتماعی و فرهنگی - مشارکت در دفاع ملی	-۰/۲۱۵	-۰/۲۱۷	-۰/۱۵۶	۱/۳۷۴	۰/۱۷
اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی	۰/۴۵۲	۰/۴۶۱	۰/۰۷	۶/۵	۰
اقتصادی - مشارکت در دفاع ملی	۰/۱۴۱	۰/۱۴۹	۰/۱۰۴	۱/۳۴۵	۰/۱۷۹
جغرافیایی - اجتماعی و فرهنگی	۰/۰۴۹	۰/۰۴۲	۰/۱۲۱	۰/۴۰۷	۰/۶۸۴
جغرافیایی - اقتصادی	۰/۲۳۴	۰/۲۳۳	۰/۱۰۱	۳/۳۲۳	۰/۰۲۱
جغرافیایی - مدیریتی و سیاسی	۰/۰۴۸	۰/۰۴۵	۰/۱۴۴	۰/۳۳۳	۰/۷۳۹
جغرافیایی - مشارکت در دفاع ملی	۰/۵۹	۰/۵۵۳	۰/۱۶۴	۳/۶۰۳	۰
مدیریتی و سیاسی - اجتماعی و فرهنگی	-۰/۱۹	-۰/۲۰۳	۰/۰۸۱	۲/۳۴۲	۰/۰۲
مدیریتی و سیاسی - اقتصادی	-۰/۲۵۳	-۰/۲۷۵	۰/۰۷۹	۳/۱۸۹	۰/۰۰۲
مدیریتی و سیاسی - مشارکت در دفاع ملی	۰/۳۰۸	۰/۲۸۹	۰/۱۳۸	۲/۲۳۲	۰/۰۲۶

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۴

در شکل (۲) نیز، مقدار بارهای عاملی هر یک از متغیرها را نشان می‌دهد، چنانچه، شاخص‌های جغرافیایی با بار عاملی ۳/۶۰۳، اقتصادی و معیشتی با بار عاملی ۲/۳۴۲ و مدیریتی و سیاسی با بار عاملی ۲/۲۳۲ بیشترین رابطه را با مشارکت در دفاع ملی در نواحی روستایی مرزی شمالغرب

کشور و نیز شاخص شاخص اجتماعی و فرهنگی با بار عاملی $1/374$ کمترین ارتباط را نسبت به سایر شاخص‌ها با مشارکت در دفاع ملی را دارا هستند. این مقادیر حاکی از آن است که عوامل جغرافیایی نقش پررنگ‌تری در تبیین مشارکت در دفاع ملی داشته و تاثیر شاخص اجتماعی و فرهنگی در این زمینه کمتر است.

شکل ۲. بررسی وزن‌های عاملی متغیرهای مشاهده‌پذیر (مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۴)

- شاخص کیفیت مدل ساختاری

در این قسمت با استفاده از شاخص Q2 استون- گایسلر به بررسی کیفیت مدل ساختاری پرداخته شده است. برای این منظور، سه مقدار $0/02$ ، $0/15$ و $0/35$ را به ترتیب به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای سنجش مدل و شاخص در نظر گرفته شده‌اند. نتایج حاصله نشان داد، شاخص‌های اقتصادی و معیشتی، با توجه به اینکه بالاتر از مقدار استاندارد $0/35$ قرار دارد، دارای مقادیر «قوی» برای تعیین قدرت پیش‌بینی مدل در مورد متغیرهای پنهان درون‌زا و شاخص‌های مشارکت در دفاع ملی، شاخص‌های جغرافیایی، مدیریتی و سیاسی و اجتماعی و فرهنگی با توجه به اینکه بالاتر از مقدار استاندارد $0/15$ هستند، دارای مقادیر «متوسط» برای تعیین قدرت پیش‌بینی مدل در مورد متغیرهای پنهان درون‌زا می‌باشد. اما شاخص‌های مشارکت در دفاع ملی با

توجه به اینکه بالاتر از مقدار استاندارد ۰/۰۲ هستند، دارای مقادیر «ضعیف» برای تعیین قدرت پیش‌بینی مدل در مورد متغیرهای پنهان درون‌زا می‌باشند. این نتایج نشان‌دهنده توان نسبی هر یک از شاخص‌ها در پیش‌بینی متغیرهای پنهان در مدل ساختاری است و بر اهمیت توجه به متغیرهای اقتصادی و معیشتی به عنوان عوامل کلیدی در مدل تاکید دارد (جدول ۸).

جدول ۸. مقادیر به‌دست‌آمده برای شاخص CV Red

متغیر	SSO	SSE	Q ² (=1-SSE/SSO)	قضایوت
اجتماعی و فرهنگی	۳۰۴۸/۳۶	۳۰۴۸/۶۳۱	۰/۱۷۲	بین ۰/۱۵ تا ۰/۳۵ قدرت پیش‌بینی متوسط
اقتصادی و معیشتی	۱۲۰۵	۷۶۰/۳۱۱	۰/۳۶۹	بالاتر از ۰/۳۵ و قوی بودن شاخص
جغرافیایی	۱۲۸۰	۱۰۶۹/۱۹	۰/۳۱۲	بین ۰/۱۵ تا ۰/۳۵ قدرت پیش‌بینی متوسط
مدیریتی و سیاسی	۱۹۲۰	۱۵۵۸/۵۷	۰/۱۸۸	بین ۰/۱۵ تا ۰/۳۵ قدرت پیش‌بینی متوسط
مشارکت در دفاع ملی	۱۲۸۰	۱۲۳۱/۰۲	۰/۰۳۸	بالاتر از ۰/۰۲ و ضعیف بودن شاخص

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۴

ج) سنجش عملکرد کلی مدل معادلات ساختاری

در این قسمت از تحقیق، سنجش عملکرد کلی مدل معادلات ساختاری با استفاده از شاخص نیکویی در نرم افزار PLS پرداخته شده و با توجه به مدل‌های استاندارد و تخمینی نتایج حاصله نشان می‌دهد، با توجه به مقادیر بدست آمده برای شاخص‌های SRMR، d_ULS، d_G، Chi-Square و NFI، مدل ساختاری بررسی رابطه بین عوامل مؤثر در مشارکت مردم در دفاع ملی با دفاع ملی در روستاهای مرزی شمالغرب کشور از مقدار نیکویی برازش خوبی برخوردار بوده و قابلیت تعمیم به جوامع مشابه را داراست و رابطه مستقیمی بین عوامل مؤثر در مشارکت جوامع روستایی در دفاع ملی در روستاهای نمونه شمالغرب کشور برقرار است (جدول ۹).

جدول ۹. سنجش عملکرد کلی مدل معادلات ساختاری

مدل	مدل استاندارد	مدل تخمینی
SRMR	۰/۱۱۶	۰/۱۱۶
d_ULS	۲۳/۶۲۲	۲۳/۶۲۲
d_G	n/a	n/a
Chi-Square	۴۸۸۵/۰۰۱	۴۸۸۵
NFI	۰/۲۸۷	۰/۲۸۷

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۴

به این ترتیب و با عنایت به آزمون‌ها و تکنیک‌های آماری مورد استفاده می‌توان گفت، رابطه‌ای مستقیم و معناداری عوامل مؤثر در مشارکت جوامع روستایی مرزی در دفاع ملی در محدوده مورد مطالعه (سکونتگاه‌های روستایی مرزی شمالغرب کشور) وجود دارد و در این میزان نقش شاخص‌های جغرافیایی، اقتصادی و معیشتی بیش از سایر شاخص‌های می‌باشد.

نتیجه‌گیری

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که مشارکت جوامع روستایی مرزی شمالغرب کشور در دفاع ملی، به‌ویژه در بستر تجارب دفاع مقدس، عمدتاً متأثر از سه بُعد اصلی شامل شاخص‌های جغرافیایی، اقتصادی-معیشتی و مدیریتی-سیاسی است. تحلیل مدل‌سازی معادلات ساختاری (SMART PLS) مکان بررسی همزمان تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم این شاخص‌ها را فراهم آورده و نشان می‌دهد که شاخص جغرافیایی با بیشترین وزن عاملی و ضریب مسیر، نقش برجسته‌ای در انگیزش و تقویت مشارکت دفاعی دارد. این امر حاکی از اهمیت موقعیت استراتژیک و شرایط ویژه مرزی است که از طریق نزدیکی به مرز، تهدیدات امنیتی محسوس و تجربه‌های تاریخی دفاعی، به شکل‌گیری حس مسئولیت‌پذیری و آمادگی دفاعی در این جوامع منجر می‌شود. از سوی دیگر، مؤلفه اقتصادی-معیشتی نیز به‌عنوان عامل کلیدی مؤثر، ارتباط معناداری با مشارکت روستاییان در دفاع ملی دارد. یافته‌ها نشان می‌دهد انگیزه‌های مشارکت در این حوزه نه صرفاً ناشی از وضعیت اقتصادی مطلق، بلکه بر پایه حفاظت از معیشت، امنیت اقتصادی و تداوم زیست‌پذیری در منطقه استوار است. این موضوع بیانگر آن است که امنیت ملی در این مناطق به طور جدایی‌ناپذیر با امنیت اقتصادی و رفاه معیشتی درهم‌تنیده است. در بعد مدیریتی-سیاسی، ساختارهای محلی شفاف، پاسخگو و مشارکت‌پذیر نقش مهمی در تسهیل و ارتقای مشارکت دفاعی ایفا می‌کنند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که مدیریت مؤثر و سیاست‌گذاری‌های مشارکتی در سطوح محلی می‌تواند اعتماد عمومی را افزایش داده و زمینه بسیج منابع انسانی و مادی برای دفاع ملی را فراهم سازد. جالب توجه است که مؤلفه‌های اجتماعی-فرهنگی برخلاف انتظار، تأثیر مستقیم و مثبت معناداری در مشارکت روستاییان نداشتند و حتی در برخی موارد با اثر معکوس همراه بودند. این موضوع می‌تواند ناشی از کاهش انسجام اجتماعی، تفاوت‌های فرهنگی، یا اولویت یافتن مسائل اقتصادی و امنیتی در ذهنیت جامعه هدف باشد. همچنین احتمال می‌رود

که ضعف انتقال تجارب دفاع مقدس به نسل های جوان تر و نقصان سرمایه اجتماعی، عامل مهمی در این رابطه باشد که نیازمند توجه ویژه در برنامه ریزی های فرهنگی و اجتماعی است.

بر اساس نتایج به دست آمده، توصیه می شود:

- ❖ توسعه اقتصادی پایدار در مناطق روستایی مرزی با هدف ارتقای رفاه معیشتی و ایجاد مشوق های اقتصادی، که زمینه ساز افزایش انگیزه های مشارکت دفاعی خواهد بود.
- ❖ تقویت زیرساخت های جغرافیایی و امنیتی شامل بهبود دسترسی ها، تجهیز مراکز امدادی و نظارتی و ارتقای امنیت محلی برای افزایش حس مسئولیت و آمادگی دفاعی.
- ❖ توانمندسازی و افزایش مشارکت نهادهای مدیریتی محلی از طریق آموزش، شفاف سازی فرآیندهای تصمیم گیری و ارتقای پاسخگویی و همدلی میان مدیران و جوامع محلی.
- ❖ بازسازی و تقویت سرمایه اجتماعی و فرهنگی به منظور افزایش انسجام اجتماعی، تقویت حس تعلق ملی و ترویج فرهنگ دفاع مقدس و ایثار در میان جوامع هدف.
- ❖ اجرای برنامه های آموزشی و آگاهی بخشی مستمر جهت ارتقای دانش دفاعی، افزایش سواد رسانه ای و فرهنگ سازی مشارکت فعال و داوطلبانه در حوزه دفاع ملی.
- ❖ تمرکز بر ظرفیت های گروه های مختلف اجتماعی از جمله زنان و جوانان برای بهره گیری همه جانبه از پتانسیل های انسانی در تقویت مشارکت دفاعی.

این نتایج برای سیاست گذاران، نهادهای امنیتی و برنامه ریزان توسعه روستایی اهمیت راهبردی دارد و می تواند به طراحی و اجرای الگوهای مشارکتی دفاع مردمی متناسب با ویژگی های خاص مناطق مرزی منجر شود که در نهایت ارتقای تاب آوری و امنیت پایدار این مناطق را تضمین خواهد کرد.

منابع

- خان‌احمدی، اسماعیل؛ خودسیانی، مصطفی (۱۴۰۰). بررسی نقش انگیزه بر مشارکت و حماسه آفرینی در دفاع مقدس و تحقق اهداف جنگ، مطالعات دفاع مقدس، ۷(۲۶)، ۱۴۴-۱۱۹.
- خرمی، علی اکبر (۱۳۹۳). تاثیر سرمایه اجتماعی بر ارتقاء امنیت عمومی، پایان‌نامه دوره ۲۰ دافوس، فرماندهی و ستاد، دانشگاه علوم انتظامی.
- ذوالفقاری، مهدی (۱۳۹۱). دفاع و امنیت ملی از نگاه مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، مرکز پژوهش‌های مجلس، تهران، ایران، ۲۷-۱.
- سجاسی قیداری، حمدالله؛ صادقلو، طاهره؛ رمضانی، فرهاد (۱۳۹۶). بررسی و تحلیل نقش روستاهای مرزی در تامین امنیت مرزها مطالعه موردی: دهستان زام و گل بانو شهرستان تربت جام، بین‌المللی ژئوپلیتیک، دوره ۱۳(۴۸)، ۱۴۸-۱۲۱.
- صیدائی، سیداسکندر؛ دهقانی، امین (۱۳۹۰). نقش مشارکت‌های مردمی در توسعه روستایی: با تاکید بر مشارکت سنتی و جدید، جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۱(۱)، ۱۸-۱.
- طالب، مهدی؛ میرزایی، حسین؛ نادری، عفوات. (۱۳۹۱). ارزیابی نقش مشارکت در طرح‌های توسعه مناطق روستایی (بررسی موردی: طرح‌های تجمیع مناطق روستایی)، توسعه محلی روستایی، ۴(۱)، ۱-۱۸.
- علی‌مددی، محسن (۱۳۹۴). تاثیر مشارکت مردمی بر امنیت در مناطق مرزی ایران و پاکستان (مطالعه موردی استان سیستان و بلوچستان)، پژوهشنامه مطالعات مرزی، ۳(۴)، ۱۵۷-۱۲۹.
- گنجی، محمد، نیازی؛ محسن، حیدریان، امین (۱۳۹۷). مطالعه عوامل اجتماعی موثر بر مشارکت فرهنگی در فضای دانشگاه، جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۹(۷۱)، ۴۰-۱۹.
- لغت‌نامه دهخدا.
- محمدی، مرادعلی؛ علیپوریانی، طهماسب؛ اخوان‌کاظمی، مسعود (۱۴۰۰). عنوان بررسی نقش جماعت اهل حق استان کرمانشاه در حماسه دفاع مقدس (با تأکید بر دلایل همگرایی مردم اهل حق در دوران دفاع مقدس)، مطالعات دفاع مقدس، ۷(۲۷)، ۱۴۰-۱۱۵.
- محمدی‌فر، نجات؛ مرادی، علی (۱۴۰۱). مولفه‌های فرهنگی مرزنشینان و نقش آن در امنیت پایدار مناطق مرزی کرمانشاه، پژوهش‌های جغرافیای سیاسی، ۷(۳)، ۱۰۵-۸۵.
- مرادی، علی (۱۳۹۶). مطالعه بررسی نقش مشارکت شهروندان در تأمین احساس امنیت اجتماعی، پژوهش‌های انتظام اجتماعی، ۹(۴)، ۱۶۶-۱۳۹.
- مقتدایی، لیلا؛ امیری، زهرا (۱۳۹۶). بررسی تأثیر مدیریت افکار عمومی بر احساس امنیت اجتماعی شهروندان اصفهانی، پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی، ۶(۲)، ۸۷-۶۳.
- یزدان‌پناه، لیلا (۱۳۸۶). موانع مشارکت اجتماعی شهروندان تهرانی، رفاه اجتماعی، ۷(۲۶)، ۱۰۵-۱۳۰.

یزدانفام، محمود (۱۳۹۱). راهبرد دفاع ملی؛ درس‌هایی از پایان جنگ تحمیلی، مطالعات راهبردی، ۳(۵۷)، ۷۰-۵۱.

- Adler, A. (1956). *The Individual Psychology of Alfred Adler: A Systematic Presentation in Selections from His Writings*. Edited by Heinz L. Ansbacher & Rowena R. Ansbacher. Harper Torch books.
- Arendt, H. (1958). *The Human Condition*. University of Chicago Press.
- Audie, Yulius. Latuheru, Sonny. Hadisancoko, Rizerius. (2023). SANGBANG VILLAGE TO IMPROVE COMMUNITY PARTICIPATION IN THE FRAMEWORK STRENGTHENING STATE DEFENSE. *International Journal of Education and Social Science Research*. Vol. 5, Issue.1, Jan-Feb 2022, PP. 154-164.
- Blumer, H. (1969). *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*. University of California Press.
- Dahrendorf, R. (1959). *Class and Class Conflict in Industrial Society*. Stanford University Press.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). "The 'what' and 'why' of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior." *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268.
- Durkheim, E. (1893). *The Division of Labor in Society*. Free Press.
- Giddens, A. (1984). *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. University of California Press.
- Habermas, J. (1984). *The Theory of Communicative Action* (Vol. 1, T. McCarthy, Trans.). Beacon Press.
- Hall, S. (1997). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. Sage Publications.
- Lévi-Strauss, C. (1963). *Structural Anthropology*. Basic Books.
- Lipset, S. M. (1960). *Political Man: The Social Bases of Politics*. Doubleday.
- Marx, K. (1844/1970). *Economic and Philosophic Manuscripts of 1844*. Progress Publishers.
- Maslow, A. H. (1970). *Motivation and Personality* (2nd ed.). Harper and Row.
- McClelland, D. C. (1987). *Human Motivation*. Cambridge University Press.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, Self, and Society*. University of Chicago Press.
- Merton, R. K. (1968). *Social Theory and Social Structure*. Free Press.
- Purwanto, Darrel. (2024). The Role of Citizens in Strengthening National Resilience through National Defense. <https://medium.com/>.

- Sarjito, Aris. (2024). PUBLIC PARTICIPATION IN INDONESIA'S DEFENSE POLICY: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR BUILDING NATIONAL TRUST. *Journal Ilmiah Multidiscipline Indonesia*, Vol. 4 No. 4.
- Saussure, F. de. (1916). *Course in General Linguistics* (C. Bally & A. Sechehaye, Eds.). Open Court Publishing.
- Spencer, H. (1876). *The Principles of Sociology*. Appleton.
- Thibaut, J. W., & Kelley, H. H. (1959). *The Social Psychology of Groups*. New York: Wiley.
- Weber, M. (1946). *From Max Weber: Essays in Sociology* (H. H. Gerth & C. Wright Mills, Trans.). Oxford University Press.
- Winter, D. G. (1996). *Personality: Analysis and Interpretation of Lives*. McGraw-Hill.